

Az optimismus valláserkölcsei jelentősége.¹

Az optimismus velem a testben él, lelkemnek egyik szép sajátossága, a valláserkölcsiség is rám vonatkozik, életem egyik leg-áhíthatosabb megnyilvánulása, egyik se kívülem és fölöttem lebeg a világűrben, ezért itt lényegében az optimista ember jelleméről és a belőle következő valláserkölcsei életéről fogok szólni.

Az optimista az embert jónak látja, az állapotokat jónak tudja, az embertől jót vár, az állapotokból jót remél. A világ kormányzásában csak a jócselekedetet látja részesnek, a rosszat, a bűnt, a fogyatékoságot résztelennek minősíti. S ez a jótudat, ez a derűlátás és az életnek, meg a világnak ez a rózsaszíne nála nemcsak a jelenre vonatkozik, hanem a jóban élő a múltból is csak a szépet veszi ki s a jövőben is csak ennek uralmát várja.

Ezekkel az egyszerű, alapvető kijelentéseinkkel mindjárt négy további kérdés kérezkedik előnkbe: 1. Örökletes betegség-e az optimismus, vagy mélyen gyökerező meggyőződés, 2. továbbá magában álló lelki tünemény-e, vagy pedig lelkivilágunk sok ágazatának, talán egész terjedelmének színe, vallomástétele, 3. szemlélet-e az optimismus és így csak az emberre vonatkozik-e, vagy pedig több mint szemlélet és így az élő világ alapnyilvánulása és végül 4. az optimismus az emberi tökéletesedésnek munkálója-e, szolgálója-e?

1. Mikor a testi és lelki egészség legragyogóbb megnyilvánulásának tartom az optimizmust, csak azért mondom betegségnek, mert számtalanszor halljuk egyikről, másiktól: gyógyíthatatlan vagy javíthatatlan optimista. És azért is, mert ebben a gyógyíthatatlanságban benne van az örökletesség kifejezője, annak eleven kijelentése, hogy az illető jóhiszeműségét szüleitől és rajtuk keresztül a nemzet testéből örökölte.

¹ Székfoglaló értekezés az Unitárius Irodalmi Társaság 1941. május 18-án tartott felolvasó ülésén.

Az optimizmus örökletessége azonnal eldől, mihelyt rámutathatunk arra, hogy vannak optimista nemzetek és vannak pessimista népek... A mi fajtánk a kimondottan optimista nemzetek közé tartozik. Hála érte a Mindenhatónak! Fajunkat a szebb jövő látása vezette a hon földjére, ennek tudata adott erőt az elfoglalására, annyi balsors, oly sok veszély között ez élesztett kitartást a szebb jövő bevárására. Mohács, Mohipusztá, Világos, Trianon földresújtásai után ez adott erőt a felemelkedésre. A török megszállás 150 esztendejében, az oláh iga 22 esztendejében ez mentett meg a kétségbeeséstől. A magyar optimizmusára történelmi szállóigék születtek. Ki ne tudná a török korszak kuruc mondását: „Isten, ments meg barátainktól, ellenségeinkkel majd csak elbánunk mi“, vagy a világháborús székely ígét, mikor az osztrák hadvezér kérdezte a székelyt: „Féltek-e az oroszról?“ — „Mű kérem, még egymástól se félünk, hát aztán az oroszról!“ Vagy az oláh megszállás székelyét, ki a világ felborulásán így elmélkedék: „Mindent hittem volna, csak azt nem, hogy még Romániát es hezzánk csatolják!“ S említsük-e az emigrációk nagy optimistáit, Rákóczit, Kossuthot és a történelmi idők legnagyobb emigráns optimistáját, IV. Bélát, ki mindenét veszve, üres kezében egy bottal tért vissza Dalmáciából, a romokon új hont alapítani, nagy hazát építeni, melynek népével élte végén már ellenségeket tiport össze...

Kimeríthetetlen nép vagyunk mink optimizmusunkban!

Az örökletes optimizmus rendszerint tudat alatt él, onnan igazgatja a lélek minden megnyilvánulását, a test minden eseményét. Tudatossá csak azok előtt a mélyértelmű emberek előtt válik, kiknek megadatott átfogó értelemmel és ráeszmélésekkel szemlélni nemzetségek, nemzetek lélekvilágát. A józan szemléletű emberben azonban a tudatalatti optimizmus mellett a tudatos meggyőződés, a belátás optimizmusá, a tanult, kiokosodott és tudatában megizmosodott jóltlátás és jótvárás is ott él. Amaz szívós, ez szilárdabb és keményebb veretű mint az örökletes, mert a meggyőződéses optimizmus tapasztalatokon, a történelmi öntudaton és az elhivatás érzetén épül fel. És jelentősebb is, mert neveléssel, meggyőzéssel a nemzet egyetememes kincsevé tehető.

A kettő közül mégis az örökletes derűlátás az értékesebb, mert a vele megáldottak azok a javíthatatlan optimisták, kiket a sors semmi csapása le nem hengerel. Ezek a halálban az életet,

a nemzet pusztulásában a feltámadás kétségtelen csiráit találják fel. De a meggyőződés hiszékeny embere se áll messze tőlük, mert amit kitartóan gyakorlunk, jobb éntünk sajátágává lesz és lassan átragad az öröklés hordozóira is. A családifő optimizmusá kitartó gyakorlattal és megfontolt neveléssel a család optimizmusává válik, nemzedékről-nemzedékre tovább adódik s végül is örökletessé lesz. Ez is optimizmus.

2. Ha a röviden elmondottak azt igazolják, hogy az optimista nagy dolgok keresztülívívője, nemzetek történelmének előre igazítója, már ebből is látszik, hogy az optimizmus nem egyszerű életelv, nem elemi lélekmegnyilvánulás, hanem egy csapat nemes léleknyilvánulatnak foglalátja és forrása. Ezt a következőkben fejtiük ki.

Az optimista derfús kedélyű, a pessimista savanyú képű. Az optimista egyenes járatú, tekintete a messzeségen függ, a pessimista tétova ember, szemét maga körül a földön hordja. Az optimista előre nőgat és közben lelketet símogatja, a pessimista feltartóztat, megállít, csipked és lelketet marja. Az optimista erőtől dúzzad, izmai kemények, melle feszül minden baj elé, a pessimista magába roskadt, veszélyt sejtő, veszélyt kerülő s az életnek a hátát fordítja. Az optimista a napot megelőzi keltével, elevenen pattan az ágyból, vídáman cselekvő, bátor lény, mindenütt a tettek embere; a pessimista napját az ágyban kezdi, ott rágódik bajain, keserveivel kél, még a mosdás is terhére van, egész nap latolgat, megfontol, körültekint s közben minden kínálkozó alkalmat elszalaszt. Az optimista önbizakodó és öntudatos, a pessimista senkiben se bízik. *Bízalom, bátorság és a gondolatnak cselekvésbe pattandása nem születik optimizmus nélkül, a pessimizmus a hős-tettek s nem a hősök temetője.*

Húsz esztendősz erdélyi szenvedésünk életünk poklává vált volna, ha jóra váró lelkünk ezt a ránk mért csapást tudatos önbizalommal nem felítette volna. Népünk felemelő önbizalmának egy alkalommal nagy meglelégedéssel valék élvezője... Az oláh megszállás kezdetén az Erdélyi Magyar Párt többünket szétküzdött, járjuk a falvakat, s ki mivel tudja, ébressze a nép nemzeti öntudatát. Amikor odahaza, egy egyszerű székely gazda házánál kibeszélem küldetésünk célját, a harisnyás székely a következő oktatóssal tevő fölöslegessé minden további fáradozásom: „Nézzé tanár úr, ne fáradozzék, menjen vissza Kolozsvára s ott mondja meg az uraknak, ne törjék ezen a fejüket. Hogy mi nehogy el-

feledjük magyar vótunkat, arról éppen eleget gondoskodnak nekünk Bratianuék. A többi bizzák reánk, s a Jóistenre!”

Ebben a bizzák reánkban pedig ott van egy optimista nép feldönthetetlen sziklaerejű tudata, a tudatos önbizalom és az „Erős várunk nekünk az Isten” mélységes, megrendíthetetlen hite. Mert ennek a lelki arculatnak festését ott kellett volna kezdenem, hogy pessimistának minden életkeserősége hitetlenségéből származik, az optimistának pedig minden ereje hitében gyökerezik. Hite édesíti lépteit, hite a legbölcsebb tanácsadója, hite vezérli jó gondolatokra, hite teszi bizakodóvá terveit, hite teszi elviselhetővé nyakába szakadt megpróbáltatásait, hite vezeti szédítő szakadékok szélein a bizlonságos fensíkra, hite igazgatja kétségbeejtő töprengései közepette a jó út felé, hite vezérli elesettségében a fölegyenesedésre, a kifosztottságában a vesztett javak pótlására, éhségében és szomjúságában az ígérlet Kanaán földje felé, jogaitól fosztott, megtiport állapotában a szabad, független jövő felé, a becsületében legázolt életéből a megbecsült emberek világába. Mert a hit mindenható és csodatevő. Úgy van, emberek, ahogy mondom: *az optimista a hit kemény ösvényét járja, s ha arra töviseket raknak, azon is átgázol, mert hisz sebei beforradtságában is.*

De járja tövises ösvényét bátorságából kifolyólag is. A pessimista félénk és gyáva, a baj láttán elhül a vére, belesáppad a veszélybe, Isten nevét csak óbégatni tudja, de cselekvés helyett gyökeret ver a lába, s a sors ott tétlen helytállásban gázol át rajta. Az optimista neki pirul, neki gyűrködik, feszülő inakkal a veszedelembe ront, s nagy önbizalmában úgy cselekszik, mint a székelly a román betöréskor Brassó fölött, a mogyorósi csatába teve: „Isten, te most ne segíts, — mondá — hanem csak csodálkozz!” A maga bízó bátor ember szava ez.

Nincs kérem ebben semmi tiszteletlenség a Fönnvalóval, semmi istentelenség a Mindenhatóval szemben. Csak egy jónagyadag optimista önbizalom. Nincs arcátlanság, mert az optimista tele van Isten- és emberszeretettel. Tele van család- és gyerekszeretettel. Tele van minden szépnek és jónak, minden áldásnak és áldásosztónak, minden védő és megtartó karnak szeretetével. Az optimista igazi társkereső és társkedvelő lény, senkit és semmit sem gyűlöl, mert ő a szeretet embere.

Ebből a rövid szemlélődésből is világos előttünk, hogy az optimizmus nem egyszerű lelki sajátság, hanem jó köteg lelki

ékességnek, minő az előrelátás, a hit, a bizalom, a bátorság, föllépés, szeretet, munkakészség foglalhatja, kévábekötő ereje is testi-lelkierőnk fenntartója.

Oly sok minden folyik az optimizmusból, hogy azt kell mondanunk, az optimizmus *az egész léleknek egyetemes jellemzője, emberi egészségünknek világszemléleti módja.*

Az optimizmusnak, mint világszemléleti elvnek, föltétlenül hatókörzetébe tartozik az embernek az Istenről és az ember erkölcsi jelleméről: a jóról és rosszról vallott felfogása.

Az optimista ember csak a *jó* Istenről tud, ki az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette, ki az embert szereti, ki az embert kézen fogja és jóra vezéri, ki az emberekbe csak szeretetet önt és aki fiait az egymásért való támogató munkára serkenti és kinek ezt a jóra vezérő elhatározásait abban a szállóigében juttatjuk kifejezésre: „Ha Isten velünk, ki ellentünk!”

De ennek a jóra vezérő Istennek a mindenhatósága alatt nincs és nem is lehet rossz ember sem és nincs és nem lehet Isten fiait lelkét megülő eredendő és egyetemleges bűn sem, mint az emberiség egyetemének átkos tehertétele, melyet súlyos örökségként kellene továbbviselni vállán.

A pessimista ember és a pessimista nép Istene azonban a bosszúálló Isten, kinek más gondja sincs, minthogy megbüntesse az atyáknak vétkeit a fiakban, harmad- és negyedízigen, ki előbb poklokra juttat mindenkit, hogy ott bűneitől megtisztuljon és csak azután engedélyezi a feltámadást. Az ilyen Isten parancsai csupa tilalmakkal vannak tele és épületes munkára csak alig-alig serkenti alattvalóit. Magának a pessimista embernek pedig földi élete síralomvölgy, a megpróbáltatások életrendje. Az ilyen lélek pessimista szemléletéből következik az is, hogy a vétkezőnek bűne alól való feloldást közbenjáró útján kell nyernie s nem adatik meg számára a cselekvőleges jóvátétel.

És mi itt állunk a nagy páros kérdés előtt, mi a jobb és igazabb, a bennünket szerető és a minket jóra vezérő Isten, vagy a bennünket haragjával ostorozó és vétkeinkért rajtunk bosszúálló Isten hite? Mi a helyesebb, kilárt karokkal, hívő szeretettel repesni az ég felé, vagy félelemtől lesújtva, földre borulni előtte, vagy éppen barlangokba bújdosni Isten színe elől? És mi a jobb, fertőtlen, makulátlan lénynek hinni-e az embert, vagy bűnbe fogamzottnak és kárhozottnak tudni? Egyben kérdezve: mi vezet

bennünket útjainkon biztosabban fölfelé, a jónak keresése vagy a rossznak félelme, az optimismus-e, vagy a pessimismus, az optimista lény-e, vagy a pessimista?

Kedves hallgatóim, az elmondottakban már minden kérdésre feleletet adtunk. *Aki kitárt karokkal, szeretettől repeső szívdobogással keresi Istenét, az csakis a szerető és a jóra vezező Istent találja meg.* Aki magát jónak hiszi és jónak tudja és aki ebből kifolyólag mindig csak a jót gyakorolja, az jövőben is jó lesz, az az élet előrevívő ösvényéről soha le nem tér. Ami pedig az optimistaságot illeti: az optimista embernek úgy kitölti életét a jóra vezező cselekedet és a jó Istenben való hit, hogy se a bajokat, se a bűnöket nem látja, vagy ha észre is veszi, jelentéktelenekeknek és veszélyteleneknek tekinti. Optimismusából folyik, hogy az élő emberben a jón és a tehetségen akad meg a szeme. Ezért nem is a rossznak kiirtására vállalkozik, hanem azt véli, hogy a gyomirtás óráit is fordítsd ültetésre és teremtésre.

A mi a haragvó Istentől és a bűntől való félelmet illeti, a kérdés megválaszolásához ismernünk kell jól az emberi lelket. A valakitől vagy valamitől való félelem mindig kívülről gerjesztelik, s rendszerint a gerjesztő elmúltával vagy eltüntével megszűnik vagy elerőtlenedik. Az elmúlt idők bő tanúságot szolgáltatnak rá, hogy az ember féltében meddig viseli magát helyesen és meddig teszi a jót. *A félelem csak alkalmi és korlátolt értékű és csak múlt jócselekedetre képes sarkalni.* Ez az emberi lélek örök törvénye. A szerető és remélő optimismus azonban, — mint már mondtam — nem kívülem él, hanem lelkem lényege, mindig itthon székel bennem, mindig és mindenüvé magammal hordom, s ezért cselekedeteimnek nem csak alkalmi, hanem mindig jelenlévő belső sarkalója. Ebből következik, hogy *a világ nagyvonalú és hathatós előrehaladását csakis az optimistától várhatjuk.* — A bűntudattal és a bűnbocsánattal pedig úgy vagyunk, hogy aki ráébred bűnére, lelkiismeretének bírói szava határozottan arra készteheti, meneküljön ebből a lelki állapotából, vesse le a bűn köpenyegét és öltse a becsület tiszta öltözetét magára. Bűnét, hibáját megbánja, vagy megbocsátják. Azonban a tisztán bűnbánatra vagy bűnbocsánatra alapított élet jövőjét még mindég két lehetőség igazgatja. Lehet, hogy a bűnbánó örökre tartózkodni fog a bűntől, de épp úgy lehetséges az is, hogy mivel a bűnösséget formailag akár megbánással, akár megbocsátással le lehet rázni, épp oly könnyen esik vissza

új helytelenségbe, amiatt, mert úgy is elnézik. Az optimista *egészértékű* jócselekvő készségével szemben áll tehát a bűnbánó embernek csak *félértékű* jóra való készsége.

Amikor én itt szembe állítom a bűnözést az optimizmussal, nehogy valaki fönni párhuzamaimból egyfelől azt következtesse, hogy én a pessimistát bűnözőnek tartom, az optimista pedig teljesen büntelen. A cselekvő optimista a tétlen pessimistáról minden esetre azt mondja, hogy van egy nagy bűne s ez az, hogy pessimista és van egy másik bűne s ez az, hogy a világot rossznak és az embert rossznak tartja. Feltételezhető, hogy az ilyen lelkületű ember a bűnre is hajlamosabb, mint a csak jót látó és csak a jót tevő.

Az optimista álláspontja ebben a kérdésben az, hogy nem az ember bűnös és így nincs eredendő bűn, hanem vannak vétkes emberek. Az optimista azonban a vétkezőkről azt mondja, hogy azok *nem egész lényükben* bűnösök és *nem mindig* bűnözök. Az optimista az ő fénykereső szemével a bűnösön drága fényfoltokat lát és a bűnöst némely napján egész lényében is fényesnek látja. Ehhez az optimista azt is tudja, hogy a bűnözés származhatik örökletes hajlamokból és így kényszerképzetek hatása alatt éled, vagy pedig a rossz és helytelen nevelésből fakad. A világ vezető kultúrállamai már törvényt hoztak, mely szerint az örökletes bűnözőktől meg kell fosztani a nemzet testét azzal, hogy az ilyeneket kizárják a fajfenntartásból. Ez az optimista álláspontja is. Az optimista azonban — mivel a nevelés társadalmi, illetőleg állami közfeladat — nem követeli, hogy a közfogyatékoságból vétkes embert is zárjuk ki a nemzet testéből. Ellenkezőleg, az optimista oda megy a bűnöshöz és azt az embert, kinek jobb kezének négy újja bűnös, megfogja azon az ötödik kis újján, mely még tiszta és annál fogva a jócselekedetek virágos mezejére vezeti át. S azt a bűnöst, ki egész lelkében megmételyezett, megfogja azon a derűs napon, melyen lelke zúgából előtör az elnyomott, az elfedett és talán elfeledt jószág és kivezeti a jót cselekedők társadalmába; s ott — nem pedig a bűnszövetkezeteket kitermelő börtönben — ott, a jóemberek között tartja fogva és ott neveli az igaz társadalom számára.

Az elmondottakból nyilván következik, hogy az optimizmussal az se egyeztethető össze, hogy a nyilvános vallásos élet főmeghatározója legyen a bajok és a bűnök kibeszélése, a síralmak

és jajgatások vészkiáltozása, a szószékből az élet minden feketeségének hangos megfestése és annak nyomán dörgő hangon a népek ostorozása. Nem segítik elő a valláserkölcsi életet az olyan porba keverő prédikációk, melyeken a magát jónak érző és tartó embernek is végül arra kell ébrednie, hogy a többivel együtt ő is fertőben fetreng... *Ne sárba húzd le híveidet, igen tisztelt prédikátorom, hanem a sárból húzd ki, s a sár szélén tiszta ösvényeket rakj elébe, szárnyakat köss neki, melyeken a jócselekedetek hondba jut.* Ne azt nézze a prédikátor különös feladatának, hogy az emberiséget ő van hivatva a bűntől megóvni, hanem azt, hogy *elsősorban ő felelős az emberiség jócselekedeteiért.* Ez az optimista álláspont.

Az elmondottak meg is érlelték harmadik kérdésünk, mely úgy hangzik, hogy vajjon csak egyszerű szemlélet-e az optimizmus vagy annál is több. Erre a kérdésre is világos feleletet tudunk adni. A lélek nem állapot, hanem élő folyamat, az ember nem álló alkat, hanem örökké változó, fejlődő szerves lény. Továbbá az ember nem önálló életdarab, hanem nemzetének vérbeli származéka, a nemzet nagy testének egy vérrel összefűzött láncszeme, lelke pedig éppenséggel csak része a nemzet lelkének és történelmi szellemének. Az egyén optimizmusa tehát felolvad a nemzet optimizmusában, sőt fordítva merem mondani: a nemzet optimizmusa miatt van benem is optimizmus. De a fogalom kiterjesztésével a népnél, a nemzetnél sem állhatok meg, mert az ember, mint az egyetemes természet alkatrésze, csak környezetére való tekintettel és azzal való belső kapcsolatában él. *Az emberben rejlő optimizmus tehát csak része, csak tükrre az élő világ egyetemes optimizmusának.* A világoptimizmus pedig nem önszemlélet, hanem a mai bonumból egy jövőbeli optimum felé való törekvés.

Fejtegetéseinknek tehát már is nyilvánul az a határozott nyeresége, hogy megállapíthattuk az optimizmusnak, mint az élővilág igazítójának egyetemlegességét és, hogy azt a szemlélet nyugalmából kimozdíthattuk és mint a jóból a jobbra irányuló törekvést jelölhetjük meg.

Az élővilágnak azonban nem csak az a lényege, hogy törekvése a jó. Az élő embernek nemcsak az a meghatározója, hogy törekszik a jóra. Az élővilág folyamatokból, örökös átalakulásokból áll. *Ezért az átalakulás kényszer és így az élővilágban minden törekvés elkerülhetetlenül lendül a megvalósulásba.* A megvalósulásba lendül

törekvés pedig nem más, mint maga a cselekvés, s így az optimizmus sem más, mint *a jóra vezérlő cselekvések kényszere.*

Mennyire más ez, igen tisztelt hallgatóság, mint a szemlélet fogalma. Nem egyszerű szemlélet az optimizmus, hanem a lélek jóra vezérlő cselekedeteinek a kényszere, tehát magának a jócselekedetnek a gyakorlása! *Az optimizmus teremtés!*

A világ optimizmusosa eszerint, kedves hallgatóim, a minket szerető Jóisten optimizmusosa. S az ő felénk irányuló optimizmusosa sem lehet más, mint a cselekvés optimizmusosa. Ez az Isten-optimizmus kezdődött azzal, hogy Ő is egy nagy cselekedetre szánta magát, mikor teremté a világot, teremté a földet, teremté az embert és benépesíté állatokkal és növényekkel. *S mindezeket teremté, nem azért, hogy legyenek, hanem teremtő lelkét beléjük lehelvén, azért, hogy maguk is tovább teremtsenek és cselekvéseikkel minden órában a jót gyakorolják, jobbakká váljanak, környezetüket jobbá tegyék: fejlődjenek és fejlesszenek... Ez a világ teremtő optimizmusosa.*

Az optimista szerint a világ isteni végzésből kifolyólag áll a jóra vezérlő cselekedetek kényszere alatt. Az optimista számára a fakadó rügy, a fakadó bimbó, a ma odakint zöldbe és tarkába fésülő világ, a sugárözönt élvező természet ennek a cselekvő optimizmusnak ékes szószólója. Hát van-e szebb cselekvő optimizmus, mint az anya méhében fogamzó magzat, mely ott az anya testének védelme és tápláló áldozata alapján egy rövid esztendőn belül emberi képmássá fejlődik? És van-e az életnek szebb optimizmusosa, mint az anya emlőjén édes mosollyal élődc csecsemő, aki ott az éltető tejet szívja magába a jövőre ráváró cselekedeteihez? Van-e az életnek szebb páros optimizmusosa, mint az anyán csüngő gyerek és örömkönnyeivel a jövőre tekintő anya, aki cselekvő áldozatai révén egy új támasztékkal ajándékozta meg a nemzetet... Az optimista az ősz hulló leveleiben sem az elmúlás jelképét látja, hanem a sárguló-pirosuló leveleken a természet szín pompájának még egy felragyogásában gyönyörködik s a hulló levelek tövén felfedezi a jövő tavaszának dúzzadó bimbóit, rejtőzködő rügyeit. S az optimista a tél hólepleiben se a halál fehér szemfedőjét látja, hanem az alvó, pihenő természet vastag takaróját, mely óvja, védi az alatta rejtőző gyöngye növényzetet.

Ez a nagy életoptimizmus a magyarázata annak, hogy az optimista ember miért nem szenvedheti el a valláserkölcsei gondolkodásban és a vallásgyakorlatban az eredendő bűn fogalmát.

Hogy legyen az az ártatlan kis gyerek, ott az anya emlőjén, a bűnben fogamzott, a bűnnek hordozója, és hogy legyen az az áldozataival az életért küzdő anya a bűnterjesztés egyik eszköze?!

Számoljon le már egyszer ezzel kérdéssel a vallásemélet és ültessük az eredendő bűn helyébe trónusra *a jóra vezérlő cselekedetek eredendő kényszerét*. Hátha előbbre vezetjük vele az emberiséget! És gondoljuk meg: bűnbánati hetet előír a vallás-gyakorlat, ír-e elő hetet, vagy órát is a jócselekedetek gyakorlata-ra, ír-e elő csak egy órát is a lélek tökéletesítésére.

Végezetül pár szót negyedik kérdésünkről.

4. A vallás legfőbb parancsa: „Légy tökéletes, miként mennyei Atyád tökéletes!” Az optimista szerint a tökéletességnek csak kisebb részben alapja a büntelenség, a rossztól való mentesség. Aki az életet csak azzal éli le, hogy nem vétkezik, az legföljebb helyt marad, lelki értékében nem hanyatlík, s ezért a büntelenség csak feltétel a tökéletességhez, miként a hideg hiánya a fejlődés-hez. *Az igazi tökéletességet verejtékes munkával meg kell vívni.* Az élő világ tökéletessége az alkatban bonyolultságra vezet, s az élő lény mégis a lehetséges bonyolódottságok közül mindig a legegyszerűbbet választja. *A tökéletesség mértéke pedig a teljesítmény felsőbbrendűsége.* Az élővilág cselekvő optimizmusa elkerülhetetlenül és mindig az élőlény teremtő felsőbbrendűségére vezet. És ez illik az emberre is. Az optimista ember nem rejtély, nem körmönfont bonyolódottság, hanem nyílt egyszerűség, és jóra-vezető munka kényszerében a teremtő tökéletességre való törekvés megtestesítője.

Ha most mindent össze akarunk foglalni, akkor úgy mondhatjuk, hogy *az optimizmus nemcsak az emberi lélek derűlátó szemlélete, nemcsak a jóra való törekvések foglalatlja, hanem isteni elvégeztetésből minden jóra vezérlő cselekedetnek derűs lélekből fakadó, belső, önkéntes szolgálata, mely csak egyesegyedül vezet lelki világunk felső tökéletesbbülésére, az Isten tökéletessége felé való haladásra.*

*

Még egy végszavam van az én kedves hallgatóságomhoz. Ha kérdené valaki, hogy jut a természetvizsgáló a lélek kérdéseinek a vizsgálatához, úgy erre szeretnék itt azzal választ adni, hogy e sorok megírására *Vető Lajos*nak nemrég megjelent könyvemről (Merre haladjunk?) az Evangélikus Életben (IX. évf. 17. sz.)

adott bírálata indított. Vető azt írja ismertetésében (6. oldal): „Talán csak egyben nem oszthatjuk — sajnos — felfogását. Van valami ragyogó diadalmas optimizmus könyvében... Félünk, hogy ez az optimizmus aligha mutatkozik majd indokoltnak...” Vető Lajosnak, ill. másokkal neki is szólnak e sorok, mikor elvi szempontból igyekszem indokolttá tenni az optimizmust, talán nem éppen a természetvizsgáló „egyoldalúságával”... *Vető* előtt is, sok más előtt is éppen azt szeretném kiemelni, hogy *az optimizmus nem egyszerűen emberi dolog, hanem a természet egyetemes ragyogása*, s azért ragyog odakint az optimizmus, hogy lehessen idebent az ember diadalma... Én csak prometheuszi tolvaja, vagy ha nem szerénytelenség, írásaimban minden törekvéssel szerény tükre szeretnék lenni a természet eme diadalmas ragyogásának.

Dr. Gelei József.

A fenti cikkhez *Éltető Károly* egyetemi tanár úr a következő megjegyzéseket fűzte:

Hozzászólás: Dr. Gelei prof. „Az optimizmus valláserkölcsi jelentősége” c. előadásához.

Az előadás címe megkapó volt és bár nem tartozom a Társaság keretébe, érdekelt a tárgy. Sajnos, az előadó professor úr nem választa, hogy mit ért az optimista és pessimista emberen. Úgy beszélt ezekről, mintha ezek a legközismertebb fogalmak vagy típusok lennének. Már pedig, amint én az embertársaimat látom, ezek sem nem optimisták, sem nem pessimisták, legfőleg azt mondhatom, hogy néha optimista, néha pessimista hangulatban vannak, de ez a hangulat igen változó. Hogy a professor úr mit ért optimista és pessimista emberen, a szövegből lehetett látni, de erre ez a két megnevezés valójában nem alkalmazható. Az előadó professor úr optimista embere inkább egy jó egészségű, jó kedvű, egészséges ember, míg a pessimista típusú inkább a ma gyakori neurasthénias, gyomorhajos ember. A professor úr szerint a dolog szörnyű egyszerűnek látszik. Az ember bámul, hogy ha az egész dolog ilyen egyszerű, hogy nem tudta ezt az emberiség már rég megoldani. Pedig éppen ez a helyzet, hogy nem egyszerű az egész dolog, és ezért előadói téma még ma is. — Hogy nem olyan egyszerű a dolog, hivatkozom egy pár közismert dologra: Pld. mi az öregebb generáció jól emlékezünk még rá, de az irodalomból is mindenki tudja,